

Is een goed leven voor iedereen hetzelfde?

Kwestie 2: Moderne Deugdethiek & Dierenrechten

Centrale vraag: Hoe behandelen we dieren rechtvaardig als hun behoeften fundamenteel verschillen? Een luiaard bloeit op door stil te hangen. Een leeuw heeft een enorm territorium nodig. Hen 'gelijk' behandelen zou onrechtvaardig zijn. Welkom bij de benadering van **Martha Nussbaum**: rechtvaardigheid draait niet om gelijkheid, maar om de mogelijkheid jezelf te zijn.

Waarom "geen pijn" niet genoeg is

De beperking van het Utilitarisme (Peter Singer)

Voor Peter Singer en het utilitarisme is het simpel: 'Can they suffer?' (Kunnen zij lijden?). Singer focust op de afwezigheid van pijn. Op basis daarvan is elk dier gelijk.

Het probleem: Een leeuw in een kleine, veilige kooi lijdt misschien geen fysieke pijn. Hij krijgt eten en heeft geen vijanden. Toch voelen we dat er iets mis is.

Volgens de deugdethiek mist deze leeuw iets essentieels: de kans om zich als leeuw te gedragen. Een 'pijnloos' leven is niet automatisch een 'goed' leven.

Terug naar de basis: Aristoteles en Nussbaum

TELOS →

(Grieks: doel / natuurlijke aanleg)

Martha Nussbaum treedt in de voetsporen van Aristoteles en blaast de deugdethiek nieuw leven in.

Kernidee: Alles watleeft heeft een Telos—een natuurlijke aanleg of doel.
Een beukennootje heeft als Telos om een beukenboom te worden.

Zelfverwerkelijking: Een goed leven is een leven waarin je in staat wordt gesteld om je natuurlijke capaciteiten (je aanleg) te ontplooien.

Soortspecifieke Capaciteiten

Je kunt niet weten wat een dier nodig heeft zonder naar de soort te kijken.
Wat voor de een een paradijs is, is voor de ander de hel.

Het Schaap

- Heeft kuddes nodig
- Graasruimte
- Veiligheid tegen roofdieren

De Slang

- Koudbloedig (heeft zon nodig)
- Jager (heeft prooien nodig)
- Solitair

De Muis

- Knaagdier (moet knagen)
- Beweeglijk
- Verstopplekken nodig

Conclusie: Rechtvaardigheid vereist maatwerk per soort.

Van Biologie naar Ethiek

BIOLOOG (Descriptief)

De Feiten: Wat *doet* een dier?

Biologen observeren dat varkens van nature in de modder rollen om hun huid te verzorgen. Dit is een feit.

ETHICUS (Normatief)

De Plicht: Hoe *moeten* wij handelen?

Daarom is het onze morele plicht om modderbaden aan te bieden. Een stal zonder modder belemmert de zelfverwerkelijking van het varken.

Een Rechtvaardige Samenleving

“Een samenleving is alleen rechtvaardig als het de ruimte open voor individuen om hun eigen aanleg te ontgooien.”

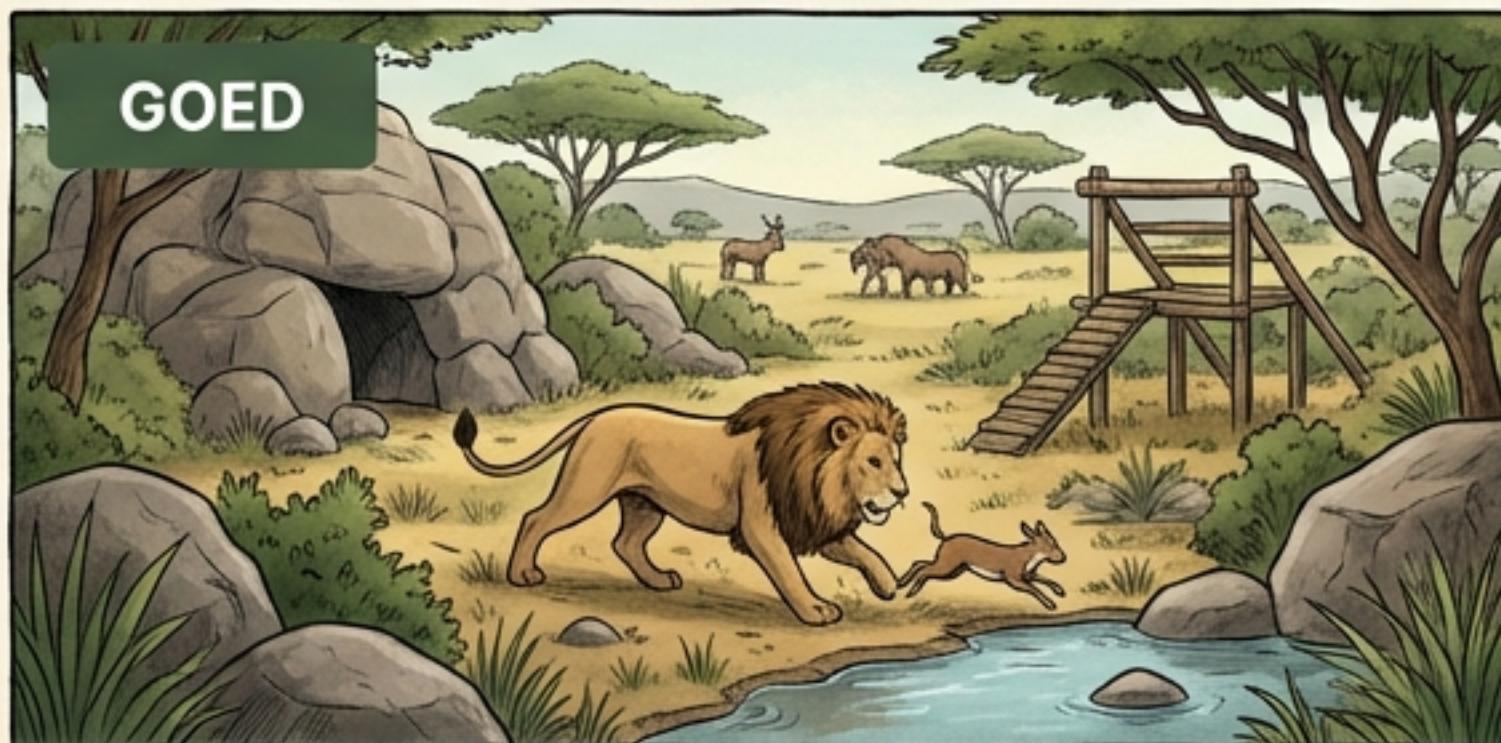
Nussbaum past het begrip rechtvaardigheid toe op **dierenrechten** (The Capabilities Approach).

Negatieve vrijheid (alleen beschermen) is niet genoeg. We moeten zorgen voor **Positieve vrijheid**: actief de middelen geven om soort-eigen capaciteiten te oefenen.

Voor een kat: de mogelijkheid om te jagen.

Voor een hamster: een kooi met verstopplekken, geen open vlakte.

Casus: De Dierentuin en Huisdieren

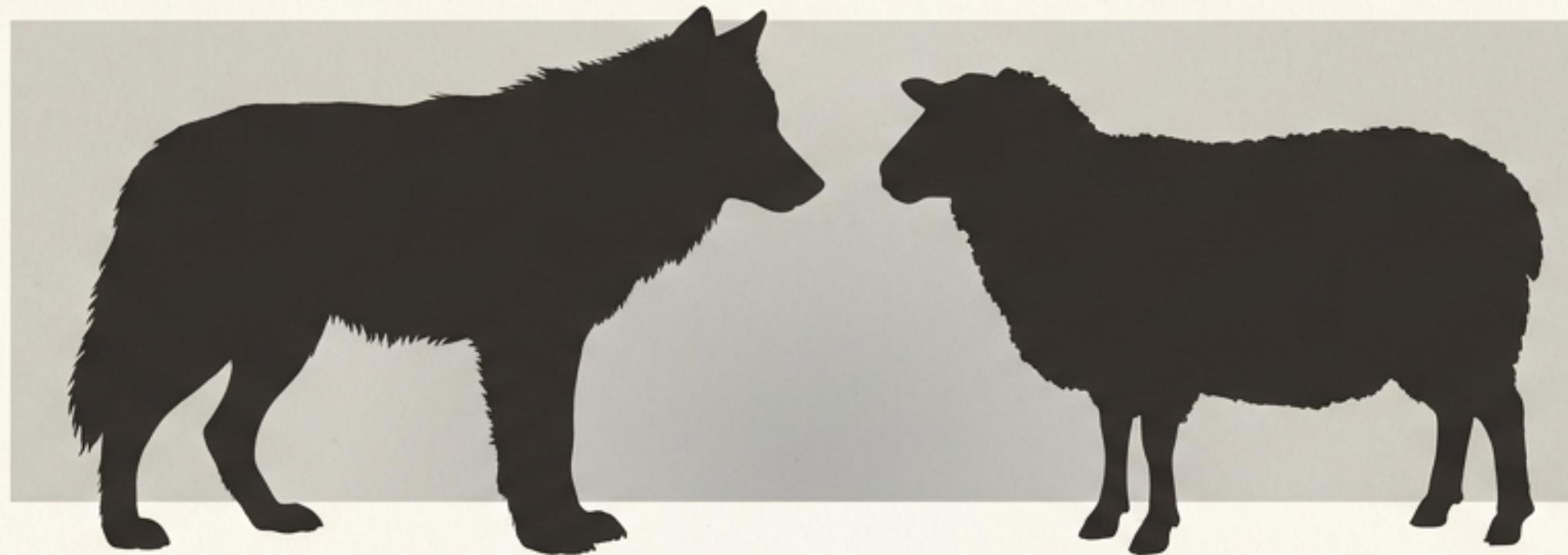
Mag je dieren opsluiten? Volgens Nussbaum:
Ja, maar onder strikte voorwaarden.

Criterium: Kan het dier zijn natuurlijke gedrag
vertonen?

De Eis: Simulatie van de natuur. De omgeving
moet de natuurlijke omstandigheden zo goed
mogelijk nabootsen.

Een leeuw in een safaripark waar hij zijn
instincten kan volgen is toelaatbaar. Een
leeuw in een klein hok is onrechtvaardig.

Het Conflict: De Wolf op de Veluwe

Wat als 'zelfverwerkelijking' ten koste gaat van anderen?

De Wolf: Telos = Grote afstanden afleggen en schapen doden.

Het Schaap: Telos = Grazen en veilig blijven leven.

Het Dilemma: Als we de wolf zijn gang laten gaan, schaden we het schaap. Als we de wolf opleggen, schaden we de wolf.

Vraag: Moeten we *alle* natuurlijke eigenschappen faciliteren?

De Noodzaak van Ethische Evaluatie

Niet elke natuurlijke eigenschap is nastrevenswaardig of 'goed'.

- **De Menselijke Analogie:** Mensen hebben de aanleg tot geweld, maar we onderdrukken dit voor een goed samenleven. We '**snoeien**' in onze natuur.
- **De Conclusie voor Dieren:** Wij (de mens) moeten beoordelen welke capaciteiten essentieel zijn voor een waardig leven.
- **Kernvraag:** Is het doden van schapen essentieel voor een '**goed leven**' van de wolf? Of kan de wolf ook gelukkig zijn met vlees dat hij niet zelf heeft gedood?
- Dit vereist een actieve, normatieve keuze van de mens.

De Epistemische Grens

Weten wij wel hoe het is om een wolf te zijn?

Probleem 1: Kennisgebrek.

Wij weten hoe het is om mens te zijn, maar niet hoe het is om een wolf te zijn (Thomas Nagel).

Misschien is de ‘**jacht**’ wel de ultieme ervaring van het wolf-zijn. Als we dat verbieden, nemen we misschien de kern van zijn bestaan weg.

We kunnen slechts observeren en ‘**best guesses**’ maken, maar we weten het nooit zeker.

Dieren hebben geen moraal (maar wij wel)

Probleem 2: Geen reflectie.

Zoals Plessner stelde: Mensen kunnen reflecteren op hun gedrag, dieren over het algemeen niet.

'Is het wel ethisch verantwoord om dit schaap te eten?'

Een wolf denkt niet: 'Is het wel ethisch verantwoord om dit schaap te eten?'

Conclusie: Een wolf is niet 'slecht'. Wij kunnen dieren niets kwalijk nemen.

Onze taak: Omdat dieren zichzelf niet kunnen corrigeren, moeten wij de omgeving managen. Wij moeten de schapen beschermen zonder de wolf te straffen voor zijn natuur.

Samenvatting voor het Examen (Eindterm 15)

Gebaseerd op syllabus versie 4 (juli 2025).

Capaciteiten tot ontplooiing: Dieren hebben aanleg die ze moeten kunnen verwerkelijken.
Unieke mogelijkheden: Elke soort heeft een eigen set capaciteiten (soortspecifiek).

Verschillende behandeling: Behandeling moet verschillen op basis van soortlidmaatschap.

Ethische evaluatie: Mensen moeten beoordelen welke capaciteiten essentieel zijn voor een waardig leven.

De Vergelijking: Singer vs. Nussbaum

	Peter Singer (Utilitarisme)	Martha Nussbaum (Deugdethiek)
Focus	Pijn en Genot (Lijken minimaliseren)	Zelfverwerkelijking (Flourishing / Telos)
De rol van Soort	Irrelevant (Speciesisme is fout)	Essentieel (Soortspecifieke behoeften)
Het Doel	Gelijkheid in belangenafweging	Een waardig leven volgens eigen natuur

Conclusie: Waardigheid als Maatstaf

De moderne deugdethiek leert ons dat 'goed doen' meer is dan 'geen kwaad doen'.

We moeten ons verdiepen in de biologie van de ander.

Om een dier goed te behandelen, moeten we weten *wat* het is.

Rechtvaardigheid betekent: Elk levend wezen de kans geven om te worden wat het in aanleg is.

Van Dier naar Natuur

Hiermee sluiten we Kwestie 2 (Dierenethiek) af.
We hebben de morele cirkel uitgebreid van mensen naar dieren.
Volgende les: Kwestie 3 - Milieufilosofie.

Kunnen we de cirkel nog verder opleggen? Hebben bergen, rivieren en ecosystemen ook rechten?
Tot de volgende keer.